

ELMALILI SÜBÛTÎ VE NAZMU'S-SIHÂH ADLI MANZUM SÖZLÜĞÜ

*Semra MELHEM**

Geliş Tarihi: 02.04.2021

Kabul Tarihi: 29.05.2021

Atf Bilgisi: Hars Akademi
Uluslararası Hakemli Kültür-
Sanat-Mimarlık Dergisi

Sayı: 7

Sayfa: 153-169

Yıl: 2021

Dönem: Haziran

Özet

Elmalılı Sübûtî biyografisi hakkında elde edebildiğimiz bilgiler, *Nazmu's-Sihâh* adlı manzum sözlüğünün mukaddimesindeki kendi ifadeleri ile sınırlıdır. Bu sebepten doğum ve vefat tarihi bilinmemektedir. 17. yüzyılın sonu ile 18. yüzyılın başlarında yaşamış fıkıh, kelâm, hadis, meânî, usûl ilimlerine vakıf bir sözlük yazarıdır. Antalya'ya bağlı Elmalı beldesinde ikamet etmiştir. Sübûtî'nin bilinen tek eseri *Nazmu's-Sihâh*, Arapça-Farsça-Türkçe manzum bir sözlüktür. Anadolu sahasında yazılmış en meşhur manzum sözlüklerden biri olan Şâhidî'nin *Tuhfe-i Şahidî* adlı eserine nazire olarak nazmedilmiştir. Sözlük bölümü yirmi dokuz bölümden meydana gelen eser, hacimli olması ile dikkat çekmektedir. Bu çalışmada, *Nazmu's-Sihâh* ve müellifi Elmalılı Sübûtî tek nüshadan hareketle tanıtılmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Elmalılı Sübûtî, Nazmu's-Sihâh, Manzum Sözlük.

* Doktora Öğrencisi, Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Erzurum, melhemsemra@gmail.com / ORCID: 0000-0001-6088-9989.

ELMALILI SÜBÛTÎ AND HIS POETRY DICTIONARY NAZMU'S-SIHÂH

*Semra MELHEM**

First Received: 02.04.2021

Accepted: 29.05.2021

Citation: Hars Akademi
International Refereed Journal of
Culture-Art-Architecture

Issue: 7

Pages: 153-169

Year: 2021

Session: June

Abstract

The information we have about biography of Elmalılı Sübûtî is limited to his own statements written in his preface of poetry dictionary titled *Nazmu's-Sihâh*. Therefore, the date of his birth and death are not known. He is a lexicographer who lived during late 17th century and early 18th century, and is knowledgeable in fields of Islamic law, kalam, hadith and semantics. He had lived at Elmalı, which is located in Antalya. *Nazmu's-Sihâh* which is written by Sübûtî is a poetry dictionary in Arabic-Persian-Turkish. It is composed as a reply to the most famous poetry dictionary in Anatolia titled *Tuhfe-i Şahidi* which is composed by Şâhidî. The piece of which dictionary section consists of twenty nine subsections is remarkable for its comprehensive volume. In this article, *Nazmu's-Sihâh* and its author Sübûtî are going to be introduced with reference to a single edition.

Key Words: Elmalılı Sübûtî, Nazmu's-Sihâh, Poetry Dictionary.

* PhD student, Atatürk University, Faculty of Literature, Erzurum, melhemsemra@gmail.com / ORCID: 0000-0001-6088-9989.

Giriş

Klasik Türk edebiyatında manzum sözlük faaliyetleri 14. yüzyıldan itibaren başlamıştır. Bu eserler dil öğrenimini kolaylaştırmak, yabancı dilin basit ve öncelik arz eden kelimelerini karşılıklarıyla birlikte ezberletmek maksadıyla hazırlanmışlardır. “Sıbyan” ve “mübtedî” diye tabir edilen çocuklara ders kitabı olarak okutulmuştur (Öz 1997: 219). Genel olarak Sıbyan mekteplerinde çocuklar için nazmedilmişlerdir. Fakat sıbyan mekteplerinin yanı sıra tekke, dergâh ve medreselerde de okutulmuşlardır. Didaktik nitelikte edebî türlerdir. Fakat mensur sözlükler gibi bilimsel anlamda doyurucu kaynaklar olarak kabul edilemezler. Amacı belli bir kitleye hitap etmek olan manzum sözlüklerden, böylesine bir doyuruculuk da beklemek doğru değildir (Kılıç 2007: 342).

18. yüzyılda yaşayan Elmalılı Sübûti ve eserinin varlığı hakkında bilgi veren tek kaynak; Ahmet Hilmi İmamoğlu'nun *Farsça-Türkçe Manzum Sözlükler ve Şahidî'nin Sözlüğü*¹ adlı doktora tezidir. Burada da sadece Farsça-Türkçe manzum sözlükler başlığı altında müellif ve eserinin adını vermektedir. Kanaatimizce eser ve müellifinden nüsha bilgisini paylaştığı kütüphane kataloğundan haberdar olmuştur. *Nazmu's-Sihâh* ve Sübûti hakkında kaynaklarda herhangi bir bilgiye tesadüf edilememiştir. Müellif hakkında *Nazmu's-Sihâh*'ın elde ettiğimiz tek nüshasından hareketle sınırlı bilgi edinebildik.

Nazmu's-Sihâh, “doğrulardan meydana gelen manzume” anlamına gelmektedir. Sübûti eserini h. 1154 / m. 1742 yılında tamamlamıştır. Eser Arapça-Farsça-Türkçe manzum bir sözlüktür. Manzum sözlükler üzerine yapılan mühim çalışmalarda *Nazmu's-Sihâh*'a dair herhangi bir bilgiye tesadüf edemedik. “Çoğu kaynakta bahsi bile geçmeyen manzum sözlükler Türk edebiyatı sahasında göz ardı edilen eserlerdir.” (Gümüş 2007: 297). Atabey Kılıç, Klâsik Türk Edebiyatı'nda hatırı sayılır derecede manzum sözlük bulunduğunu ve hâlen daha tespit edilemeyen yeni manzum sözlüklerin de bulunmasının mümkün olduğunu söylüyor (Kılıç 2006: 87). Bunlardan biri de *Nazmu's-Sihâh*'dır. Oldukça hacimli ve bünyesinde yaklaşık on beş bin kelime ihtiva eden bu üç dilli eseri, ilim âlemine tanıtmaya çalışacağız.

¹ Ahmet Hilmi İmamoğlu (1993). *Farsça-Türkçe Manzum Sözlükler ve Şahidî'nin Sözlüğü* (Basılmamış Doktora Tezi). Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü: Erzurum.

Elmalılı Sübûti'nin Hayatı

Sübûti'nin hayatı ve eserleri hakkında kaynaklarda herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Müellifin mahlasının Sübûti olduğunu da ancak eserinden öğrenebilmekteyiz.

Ger Şübütiden haṭā kılsa ḥulūl

Kilk 'afv eyle ilk işlâh u kabūl

Doğum ve vefat tarihini bilemiyoruz fakat eserini 1716 yılında tamamladığına dair düştüğü tarihten 17. yüzyıl sonları ile 18. yüzyılın başlarında yaşadığı tahmin edilebilir. Nazmettiği *Nazmu's-Sihâh*'in mukaddimesindeki kendi ifadesine göre Antalya'nın Elmalı beldesinde ikamet etmiştir. Elmalı beldesinin doğal güzelliklerinden ve orada bulunan Abdal Musa türbesinden söz etmiştir.

Meskaṭü'r-re'simdür Elmalu cenāb

Ḳıla ma'mūr ḥıṭṭası olmaya ḥarāb

Ḥoş hevāsı asyāb-ı enhārı ḥūb

Şuyi ḳār gibi ehl-i maḥbūbu'l-ḳulūb

Ḥaḳ ḳıla ḳavmin zeki şālîḥ cevād

Ḥākine irmeye fiten ṭā'ūn cerād

Zulm u sa'y eyle anlara viren melāl

Şuda ṭuz gibi arutur zü'l-celāl

Andadur Ābdāl Mūsā-i şerîf

Güller içre türbesi nāzik laṭîf

Müellifin söz ettiği Abdal Musa, Horasan erenlerinden olup hayatı hakkında çeşitli rivayetler vardır. Ancak söz konusu türbe, Elmalı beldesinin Tekke (Teke) köyündedir.

Abdal Musa dergâhı, Bektaşîliğin önemli merkezlerinden biri olup, 19. yüzyılın ilk yarısına kadar faaliyetlerine devam etmiştir (Köprülü 1979-1980: 38). Abdal Musa dergâhının yanı sıra Halvetiyye çerağını uyandıran Vahib Ümmî olmak üzere birçok mutasavvıf şair de bu bölgede yetişmiştir. Yetiştikleri çevreyi Türkçenin edebi bir dil olarak işlendiği bir kültür merkezi konumuna getirmişlerdir. Bölgenin önemli bir eğitim ve kültür merkezi haline gelmesine katkı sağlamışlardır (Tatçı 2008).

Yukarıdaki ifadelerden de anlaşılacağı üzere, Elmalılı Sübûtî'nin hayatı hakkında her ne kadar bilgi sahibi olamasak da aynı beldede yaşamış, aynı kültür kaynaklarından beslenmiş, ondan önce ve sonra yaşamış bilgin ve mutasavvıf şahsiyetlerin hayatlarına ve eserlerine baktığımızda kısmen nasıl bir muhitte yetiştiği hakkında fikir sahibi olabilmekteyiz. Zira coğrafi mekân şairin kişiliğini ve kültür seviyesini tespit edebilmemiz açısından hayli önemli ipuçları verir.

Müellifin aile efradı hakkındaki malumatımız, sadece babasının adının Vechî olduğu ve *Nazmu's-Sihâh*'i nazmettiği sırada hayatta olmadığı hakikatidir. Ayrıca vaizlik vazifesinde bulunmuştur, vefatı üzerine yerine oğlu Sübûtî geçmiştir.

Ḥalka iftāya irdiğñ olup sümük

Ḥamlim olmışdur saña ba'de's-sülük

Vālidim Vechî ki merḥūm bi's-sürūr

Raḥmet ide anlara Rabbü'l-Ġafur

Māderimden gūş olan budur müdām

Abdest ile etdim irzā' tā fiṭām

Sübûtî'nin eğitim hayatı hakkında sahip olduğumuz bilgiler, kendi mısralarından çıkardığımız ipuçlarıyla sınırlıdır. Aşağıdaki beyitlerden sarf, nahiv, meanî ve kelam ilimlerine vakıf olduğunu anlıyoruz. Bu ilimleri ehlinden almıştır. İyi derecede Arapça ve Farsça bildiği, manzum bir sözlük nazmedecek seviyede olmasından da anlaşılabilir.

Şarf u nahv ādāb me'ānī vü kelām

Hem uşūli gevherim ehlinden tamām

Oldı ta'lımsız nice 'ilm-i inkişâf

Buldı tab'ım fazl-ı Rabbim kıldı şâf

Nazmu's-Sihâh

Nazmu's-Sihâh, Elmalılı Sübutî tarafından Arapça-Farsça-Türkçe *elsine-i selâse* geleneği çerçevesinde kaleme alınan manzum bir sözlüktür. Şahidî (1470-1550)'nin m. 1514'de *Mesnevî*'den seçtiği kelimelerin izahı için nazmettiği, manzum sözlüklerin en meşhurlarından biri olan *Tuhfe-i Şahidî* adlı eserine nazire olarak kaleme alınmıştır. Bu, metnin mukaddime bölümündeki beyitlerinden anlaşılmaktadır.

Çünkü gördüm Şâhidî Fürsü'l-lisân

Hıfzı mümkün zabtı âsân tiz zamân

Tab'ım itdi lafz-ı 'Arab nazmı tülû'

Tuhfe aydım aña nazîr bula şüyü'

Müellif, manzumenin mukaddime bölümünde bir sabah vakti bu eserin yazılmasının ilham olunduğunu ifade eder.

Çün Hudâ ilhâm idüp vaktü'ş-şabâh

Oldı ey târihi *Nazmü's-Sihâh*

beytinde *Nazmü's-Sihâh* isminin ebced değeri, h. 1128/ m. 1716 tarihini vermektedir. Buradan anlıyoruz ki müellif eserini bu tarihte yazmıştır. Eser yazılmaya başlandıktan dört sene sonra tamamlanmıştır. Şair, eserin tamamlama tarihi olarak

Hamdülillâh kim kitâb oldı tamâm

mısraının ebced değeri h. 1135/ m. 1723 yılını vermektedir.

Müellif, eserin telifinin iki sebebi olduğunu; Şahidî'nin eserine nazire olarak yazmanın yanı sıra, nazmettiği *Nazmu's-Sihâh*'in herkes tarafından bilinmesini istediğini ifade etmektedir. Her ne kadar Şahidî'ye nazire olarak yazmış ise de, Şahidî'nin eserini eleştirir. Eserin mevzun olduğunu fakat lüzumsuz ve manasız ifadelerle eserini tamamladığını ifade

eder. Elmalılı Sübutî, kendi eserinin Şahidî'nin eseri gibi lüzumsuz lafızlardan uzak, kusursuz bir eser olduğu ve lafızların bu eserde tam manasını bulduğu iddiasındadır.

Şāhidī mevzūn velī ḥaṣv-ı kelām

Mühmelāt ile oldu ebyātı tamām

Bu kitāb aña nazīr līk selīm

Ḥaṣv-ı elfāz mühmelāt bunda 'adīm

Lafzıñ ancaḳ ma'nası oldu beyān

Ḥaṣvı bābıñ iştirākın kıldı 'ayān

Manzum sözlükler, yabancı dil öğretiminde bir metottur. Yabancı dile ait kelimelerin kısa sürede, hızlı ve kolayca ezberlenmesi bu türün vücuda getirilmesinin temel amacıdır. Bu amacın *Nazmu's- Sihâh*'da da ifade edildiği görülmektedir.

Hıfzı mümkün zabtı āsān tiz zamān

Metin, mesnevi nazım şekliyle yazılmış 66 beyitlik bir mukaddime ile başlar. Manzum sözlüklerde sözlük bölümlerine çoğunlukla *kıta* denilmektedir ve bölüm başlıklarında da *kıta* şeklinde yazılır. Sübutî ise bu bölümlere *bahir* demeyi tercih etmiştir. Sözlük bölümü, 29 bahirden oluşmaktadır. Bahirlerden sonra mesnevi nazım şekliyle yazılmış bir hatime ve muhtelif birkaç bölüm ile manzume sona erer. Eser klasik tertibe göre besmele, hamdele, salvele ile başlar. Yaratıcıya hamd ve sena, Hz. Peygambere ve ehl-i beytine salât u selam eder. Bir manzum sözlük vücuda getirmenin öncelikle tefsir, hadis, meâni ve fıkıh ilimlerini bilmeye bağlı olduğunu söyler. Bu bölümde telif sebebini, eseri için seçtiği kaynakları, nazire yazdığı eseri, metodunu, ailesi, yaşadığı yer ve kendisi hakkında bazı bilgiler verir.

Sözlük bölümü yirmi dokuz bahirden teşekkül etmiştir. Kelimenin Türkçe, Arapça ve Farsça manaları verilmiştir. Hemzedden (ء) ya (ع) harfine kadar bütün harflerden kelimelere yer verilmiştir. Metinde nazmedilen kelimelerden isimlere bir, fiillere iki, sürh kalemle çizgi çekilmiştir.

Yabancı dilde verilen kelimeyi karşılayan kelimenin Türkçe veya diğer dildeki karşılığı verilirken, karışıklığa sebebiyet vermemesi amacı ile numaralandırma sistemi uygulamıştır.

Sözlük bünyesinde 15000 kelime ihtiva etmektedir. Manzum sözlüklerin geneline bakıldığında üç bin beyitten oluşan *Nazmu's-Sihâh*'ın, hayli hacimli bir eser olduğu görülmektedir.

Eyledim on beş biñ elfâzı 'ayân

Üç biñ ebyât içre ma'nâsın beyân

İki buldum lafzın anuñ bî-ñilâf

İsmi tertîb fi'li olanda iñtilâf

Hemzedden yâya varınca cāmîdât

İbtidâ harfi olur tertîbât

Lafz-ı müştakqât olursa bî-ñilâf

İbtidâ-i harfinde oldı iñtilâf

Eserin Kaynakları

Manzum sözlük müellifleri, eserlerini vücuda getirirlerken, kaynak olarak mensur sözlükleri kullanırlar. Eserin kelime kadrosu bu eserlerden tertip edilir. Her ne kadar manzum birer eser olsalar da; müellif, didaktik nitelikte olan eserine bir nevi ilmi bir hüviyet kazandırmak çabasıdadır. Bu referanslarla manzum bir eser vücuda getirilir. Sübûti, *Nazmu's-Sihâh*'ı kaleme alırken dört mensur sözlükten istifade ettiğini dile getiriyor.

Âhterî Kāmūs Muḳaddime Şihâh

Cevherî mağrible Muḳtaru'ş-Şihâh

Her birine çok nazarla intihâb

İle kıldım bir kitâb-ı mustatâb

Mukaddimetü'l-Edeb, Zemahşerî (ö.538/1144) tarafından, Harizmşahlar Devleti hükümdarı Atsız b. Muhammed'e sunulan, Arapça-Farsça-Harezmi Türkçesi ile yazılan mensur bir sözlüktür. Çok sayıda sözlük için kaynak bir eser olmuştur. Türk dili için hayli mühim bir eserdir (Yüce 2014).

El-Kamusü'l-Muhît, Firûzâbâdî (ö. 817/1415) tarafından yazılan iki ciltlik Arapça bir sözlüktür. 813/1410 yılında tamamlanan sözlüğün tam adı el-Kamusü'l-muhît ve'l-kabesü'l-vasît el-câmi' limâ zehebe min lugati'l-'Arab şemâtî'tir (Kılıç H. 2001: 287-288).

Ahterî-yi Kebir, Arapça-Türkçe muhtasar bir sözlüktür. Muslihuddin Mustafa el-Karahisarî (ö. 968/1560-61) tarafından yazılmıştır. Ahterî, eserini Kütahya'da 952/1545 yılında tamamlamıştır (Karahisarî 2017).

Muhtaru's-Sihâh; Tâcü'l-Luga, Sihâhu'l-Arabiyye veya *Sihâhu'l-Luga* olarak da bilinir. İsmail b. Hammâd el-Cevherî (ö. 400/1009'dan önce) tarafından kaleme alınan Arapça bir sözlüktür. Birçok esere kaynak olmuş ve farklı dillere tercüme edilmiştir (Kılıç H. 2010: 356-357).

Bölüm Başlıkları

Nazmu's-Sihâh'ın bölüm başlıkları alfabetik sıraya göre verilmiştir. Her başlıkta kaçınıcı bahir olduğu ve o bahrin adı verilmiştir.

Kitâb-ı Nazmu's-Şihâh Dibacetihî Bahrü'r-Remeli'l-Mağşûrî'l-Müseddes

El-Bahrü'l-evvel Bahr-i Recez-i Sâlim Müşemmen Bi-Ĥarf-i Hemze

El-Bahrü's-Şânî Bahr-i Recez-i Maṭvî Bi-Ĥarfü'l-Bâ El-Muvaḥḥade

El-Bahrü's-Şâlîse Bahr-i Hecez-i Maḥrûb-ı Maḥzûf-ı Mekfûf Bi-Ĥarfü't-Tâ

El-Bahrü'r-Râbi' Bahr-i Hecez-i Maḥrûb Bi-Ĥarfü's-Şe

El-Bahrü'l-Ĥâmse Bahr-i Muḫtaḫab Muṭavî Bi-Ĥarfü'l-Cîm

El-Bahrü's-Sâdisse Bahr-i Remel-i Mağşûr Müşemmen Bi-Ĥarfü'l-Ĥâü'l-Mühmele

El-Bahrü's-Sâbi'a Bahr-i Kâmil-i Muzmer-i Müreffel Bi-Ĥarfü'l-Ĥâü'l-Mu'ceme

El-Bahrü's-Şâmine Bahr-i Hecez-i Sâlim-i Müşemmen Bi-Ĥarfü'd-Dâlü'l-Mühmele

El-Bahrü't-Tâsi'e Bahr-i Mütedârik-i Sâlim Müşemmen Bi-Ĥarfü'z-Zâlü'l-Mu'ceme

El-Bahrü'l-‘Âşir Baħr-i Münserih-i Mekşûf Bi-Ĥarfü'r-Râ

El-Baħrü'l-Ĥādî-‘Aşer Baħr-i Recez-i Maħbûn Bi-Ĥarfü'z-Zâü'l-Mü‘ceme

El-Baħrü's-Şânî- ‘Aşer Baħr-i Münserih-i Müdessî Sâlim Bi-Ĥarfü's-Sînü'l-Mühmele

El-Baħrü's-Şâliş- ‘Aşer Baħr-i Hezec-i Maħzûf Müşemmen Bi-Ĥarfü's-Şînü'l-Mü‘ceme

El-Baħrü'r-Râbi'a-‘Aşer Baħr-i Recez-i Maħbûn Maṭvî Bi-Ĥarfü's-Şâdü'l-Mühmele

El-Baħrü'l-Ĥamse- ‘Aşer Baħr-i Teķârüb Maķşûr Müseddes Bi-Ĥarfü'd-Dâdü'l-

Mu‘ceme

El-Baħrü's-Sâdise-‘Aşer Baħr-i Mużâri‘ Maħrûb Bi-Ĥarfü'l-Tâü'l-Mühmele

El-Baħrü's-Sâbi'- ‘Aşer Baħr-i Ĥafif Maķşûr Maṭvî Bi-Ĥarfü'z-Zâü'l-Mu‘ceme

El-Baħrü's-Şâmine-‘Aşer Baħr-i Kâmil-i Sâlim Müşemmen Bi-Ĥarfü'l-‘Aynü'l-Mühmele

El-Baħrü't-Tâsi'e-‘Aşer Baħr-i Remel-i Maħbûn u Maķşûr Bi-Ĥarfü'l-Ġaynü'l-Mu‘ceme

El-Baħrü'l-‘İşrûn Baħr-i Vâfir Sâlim Müşemmen Bi-Ĥarfü'l-Fâü'l-Muvaħħide

El-Baħrü'l-Ĥādî ve'l-‘İşrûn Baħr-i Basîṭ Sâlim Müşemmen Bi-Ĥarfü'l-Kâf

El-Baħrü's-Şânî ve'l-‘İşrûn Baħr-i Mużâri‘ Sâlim Müseddes Bi-Ĥarfü'l-Kef

El-Baħrü's-Şâliş ve'l-‘İşrûn Baħr-i Ṭavîl Sâlim Bi-Ĥarfü'l-Lâm

El-Baħrü'r-Râbi‘ ve'l-‘İşrûn Baħr-i Müctes Maħbûn Bi-Ĥarfü'l-Mim

El-Baħrü'l-Ĥâmise ve'l-‘İşrûn Baħr-i Kâmil Maķṭuf Bi-Ĥarfü'n-Nûn

El-Baħrü's-Sâdise ve'l-‘İşrûn Baħr-i Hezec Maķşûr Müseddes Bi-Ĥarfü'l-Hâ

El-Baħrü's-Sâbi'- ve'l-‘İşrûn Baħr-i Medîd Salim Müşemmen Bi-Ĥarfü'l-Vâv ve'l-Ya

El-Baħrü's-Şâmin- ve'l-‘İşrûn Baħr-i Hezec Maķşûr Müseddes Tetimme-i Meşnevî

El-Baħrü'l-Tâsi'e ve'l-‘İşrûn Baħr-i Remel Maķşûr Müseddes Ĥâtime-i Meşnevî

Tecnîs

Zencîrât

Mefhûm Binâ me‘a mevzûn u ‘Alâmet u Binâ

‘Aded-i Beyâtü'l- ‘Arabî ma‘â'l- Türkî

‘Aded-i Beyâtü'l- Fârsî ma‘a'l- Türkî

Ve Fihi Lügât-ı ‘Arabî u Fârsî ma‘a'l- Türkî

Veziin

Eserde, on beş bahir, otuz veziin kullanılmıştır. Müellifin kullandığı veziinlerin bazıları Türk şiirinde kullanılmayan Arap edebiyatı veziinleridir. Sübûti eserin her bölümünde birbirinden farklı veziinler kullanmıştır. Her bahirden verdiği misaller, onun Arap edebiyatına vukufiyetini gösterir. En çok Hezec bahrini kullandığı görülmektedir. Kullandığı bahirler alfabetik sıraya göre aşağıdaki şekildedir:

Bahir	Veziin	Bölüm No
Basit	müstef‘ilün fâ‘ilün müstef‘ilün fâ‘ilün	21
Hafif	fâ‘ilâtün mefâ‘ilün fe‘ilün	17
Hezec	mef‘ülü mefâ‘ilü mefâ‘ilü fa‘ülün	3
	mefâ‘ilün mefâ‘ilün mefâ‘ilün mefâ‘ilün	8
	mefâ‘ilün fu‘ulan mefâ‘ilün fu‘ulan	13
	mefâ‘ilün mefâ‘ilün fe‘ülün	26, 28
Kamil	müste‘filâtün müstefi‘lâtün	7
	mütefâ‘ilün mütefâ‘ilün mütefâ‘ilün mütefâ‘ilün	18
	mütefâ‘ilün feülün mütefâ‘ilün fe‘ülün	25
Medid	fâ‘ilâtün fâ‘ilün fâ‘ilâtün fâ‘ilün	27

Muktazab	fâ'ilâtü müfte'ilün fâ'ilâtü müfte'ilün	5
Muzari	mef'ülü fâ'ilâtün mef'ülü fâ'ilâtün	16
	mefâ'ilün fâ'ilâtün mefâ'ilün	22
Müctes	mefâ'ilün fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilâtün	24
Mütedarik	fâ'ilün fâ'ilün fâ'ilün fâ'ilün	9
Münserih	müfte'ilün fâ'ilün müfte'ilün fâ'ilün	10
	müstef'ilün mef'ülât müstef'ilün	12
Recez	müstefi'lün müstefi'lün müstefi'lün müstefi'lün	1
	müfte'ilün müfte'ilün müfte'ilün müfte'ilün	2
	müstefi'lün mefâ'ilün müstefi'lün mefâ'ilün	11
	müfte'ilün mefâ'ilün müfte'ilün mefâ'ilün	14
Remel	fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilât	Dibace
	fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilât	6
	fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün	19
Tavil	fe'ülün mefâ'ilün fe'ülün mefâ'ilün	23
Tekarüb	fe'ülün fe'ülün fe'ülün fe'ülün	15

Vafir müfâ'aletün müfâ'aletün müfâ'aletün müfâ'aletün 20

Her bölümün sonunda o bölüm hangi vezinle kaleme alınmış ise o vezin verilmiştir. Daha sonra o bölümün sonunda vezin üzerine okuyucuyu bilgilendirmek maksadıyla vezne uygun olarak özdeyişler verilmiştir.

Müfte' ilün fâ' ilün müfte' ilün fâ' ilün

Münserihe keşf-i huliyy ile laţif oliser

Fâ' ilâtün mefâ' ilün fe' ilün

Kaşr-ı maḥyün-ı hafif oḡu olma lafz

Müfâ' aletün müfâ' aletün müfâ' aletün müfâ' aletün

Müşemmen sâlim olsa bu baḥr vâfir yaḥşî bula şeref

Müstef' ilün fâ' ilün müstef' ilün fâ' ilün

Baḥr-i basîḥ hoş vezn kelâl selîmen sebaḡ

Fe' ülün mefâ' ilün fe' ülün mefâ' ilün

Ṭavîl baḥri olub sâlim müşemmen olur ecmel

Mefâ' ilün mefâ' ilün fe' ülün

Hezec maḡşür müseddes buldı veche

Fâ' ilâtün fâ' ilün fâ' ilâtün fâ' ilün

Bu medîd sâlim ile yaḥşî evzân oḡuna

Nüsha Tavsifi

Eserin tespit edebildiğimiz tek nüshası, Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi, Antalya Elmalı İlçe Halk Kütüphanesi koleksiyonu, 07 El 2999 demirbaş numarası ile kayıtlıdır. Eserin ölçüsü, 215x125-155x73 mm., üç ay damgalı ve 138 varaktır. Satır sayısı değişmektedir. Sayfaların geneli rutubet ve mürekkep lekeli. Nesih hatla istinsah edilmiştir. Kahverengi meşin, şemseli, zencirekli bir cildi vardır. Söz başları kırmızı mürekkeple belirlenmiştir. Ahmed ve Abdullah b. Ali mühürleri ve Sinan-ı Ümmî vakıf kaydı vardır. Müellif nüshası değildir. 1157 yılı Rebûlevvel ayında istinsah edilmiştir.

Sonuç

Sübûtî, 17. yüzyılın sonu ile 18. yüzyılın başlarında yaşamıştır. *Nazmu's-Sihâh* bilinen tek eseridir. İyi eğitilmiş bir sözlük yazarıdır. Antalya'nın Elmalı beldesine bağlı Teke köyünde ikamet etmiştir. Müellifin yaşadığı Elmalı beldesi Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamî faaliyetler için önemli bir kültür merkezi konumunda olmuştur.

Manzum sözlükler, yabancı dil öğretiminde kullanılan müstakil bir türdür. İslam kültürünün ürünü olarak Arap edebiyatında ortaya çıkan manzum sözlük çalışmaları, Türk edebiyatında 14. yüzyılda ilk örneklerini vermeye başlamıştır. Türkçe-Arapça veya Türkçe-Farsça iki dilli; Türkçe-Farsça-Arapça üç dilli sözlük yazmak bu yüzyıl itibarıyla yaygınlaşmaya başlamıştır.

Elmalılı Sübûtî tarafından h. 1128/ m. 1716 yılında telifine başlanıp h. 1135/ m. 1723 yılında tamamlanan *Nazmu's-Sihâh*, üç dilli yani Türkçe-Arapça-Farsça manzum sözlüklerden biridir. Mesnevi nazım şekliyle yazılmış bir mukaddime ile başlayan eserin sözlük bölümü 29 bahirden oluşmaktadır. Sübûtî eserinin kelime kadrosunu dört mensur sözlükten derlemiştir. Manzum sözlükler adlandırılırken çoğunlukla *tuhfe* olarak adlandırılmışlardır, ancak Sübûtî eserini adlandırırken *nazm* demeyi tercih etmiştir. Eserin hacmi göz önünde bulundurulduğunda çocuklar için yazılmış bir sözlük olmadığı aşikârdır. Şahidî'nin *Tuhfe-i Şâhidî* adlı manzum sözlüğüne nazire olarak kaleme alınmıştır. Anadolu sahasında yazılan manzum sözlükler arasında hacimli olmasıyla dikkat çekmektedir.

Kaynakça

- Ahterî Mustafa Muslihuddin el- Karahisarî (2017). *Ahterî-yi Kebir*. Ankara: TDK Yayınları.
- Elmalı Sübûtî, Nazmu's- Sihâh. Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi, Antalya Elmalı İlçe Halk Kütüphanesi Koleksiyonu, No:07 El 2999, vr.138.
- Gümüş, Zehra (2007). "Pirî paşazâde Mehmed b. Abdü'l-bâkî el-Cemâlî'nin Tuhfe-i Şâhidî Şerhi: Tuhfe-i Mîr". *Turkish Studies, Volume 2/3*, s. 297-312., Summer, (<http://www.turkishstudies.net/sayilar/sayi5/gumuszehra.pdf> Erişim Tarihi: 12.01.2021).
- İmamoğlu, Ahmet Hilmi (1993). *Farsça-Türkçe Manzum Sözlükler ve Şâhidî'nin Sözlüğü*. Doktora Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kılıç, Atabey (2007). "Denizlili Mustafa B. Osman Keskin ve Eseri Manzûme-İ Keskin," *Türkoloji Araştırmaları 2/3*, 341-348.
- Kılıç, Ahmet (2006). "Türkçe- Arapça Manzum Sözlüklerden Sübha-i Sıbyân-1- (İnceleme)," *International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic 1/2*.
- Kılıç, Hulusi (2010). "Tacu'l- Luga", *DİA*. C.39. İstanbul. s. 356-357.
- Kılıç, Hulusi (2001). "El- Kamusü'l- Muhîr", *DİA*. C. 24. İstanbul. s. 287-288.
- Köprülü, O. Fuad (1979-1980). "Ustazade Yunus Bey'in Meçhul Kalmış Bir Makalesi, Bektaşîliğin Girid'de İntişarı," *Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*.
- Öz, Yusuf (1997). "Tuhfe-i Vehbî Şerhleri," *İlmi Araştırmalar*, 5. İstanbul.
- Tatçı, Mustafa (2008). *Elmalı'nın Canları*. İstanbul: H Yayınları.
- Yüce, Nuri (2014). *Mukaddimetü'l-Edeb*. Ankara: TDK Yayınları.